

TÜCSÖK

Allítólag sovány cselekményű az új magyar film. Igaz ez? *Tücsök* — anyakönyvi nevén: Király Ilona Mária — tizenöt éves Berettyómenti félárva leány, számos testvérével, házsártos édesanyjával, egy falitükörrel és egy ingárával szekérré kerekedik, s az ország másik felébe vándorol, hogy megülje nagyobbik nőtestvére lakzóját. A lakzi azonban elmarad, Anna nővére időközben rosszillatú hírnévre tett szert, s a kiszemelt vőlegény italozásra adta fejét. *Tücsök* megérkezik és rendet csinál. Nővérét mégis férjhez adja, ha máshoz is, Karvaly Pistát, a lezüllött, szerelmében csalódott vajúrt pedig csenevész-ömagya keríti meg férjül. Ez szép kövér cselekmény, fordulatos is, tartalmas is, Tardos Tibornak a film alapját képező elbeszélése pedig kézcsókosan tisztelgő leborulás a csitriben rejlő anyai-családösszetartó, asszonyi nagyság előtt.

Ha baj van a filmmel, máshol kell a hibát keresni.

Ott talán, hogy Tardos *Tücsök*-elbeszéléseinek csendes férfimeghattottsága a filmben kicsit megkopott, hogy legtöbbször csak Esztergályos

Cecilia nagy szemeiben, mozgékony, csúnya-szép vonásain tűnik fel. Nem kérhető számon egyetlen film-től sem az irodalmi eredeti. Ez is más, az is más. Ennek a filmnek szerzője nem Tardos Tibor, hanem Markos Miklós rendező.

Alkkor talán ott kell kielégületlenségünk okát keresni, hogy stíluszavar van a filmben? A reklámfilm szökdecselős-groteszk komédia-baletttjével indul, aztán átvált paródisztikus mesehangulatba, belecsorog ide az érzelgősség könnye, később irónikus mesevilág tárul ki a vásznon, darabosan keveredve a realitással. Pityereggető játék, rekeszizmot támadó vad bohóságok, mozilíra, naturalizmus. *Tücsök* — és bogár keveredése nem feltétlenül kárhóztatandó. A stílusegység szolgálati követelménye nem a stílusegyneműséget írja elő, hanem a különféle elemek egységét.

Talán a »leköszönő-snittek« soka-sága váltja ki néha ellenérzésünket? Hogy antológikus válogatását kapjuk ismert filmek ismert képsorainak? Nem, hiszen Louis Malle: Zazi-jának savát-báját éppen az

Esztergályos Cecilia és Sinkovits Imre

adja meg, hogy minduntalan idéz innen is, onnan is, és egy mai fiatalember szemével gunyorosan értékeli át a nagyra tartott megoldásokat, a tisztelt értékeket, hogy le akarja a nevetés kürtszavával rombolni a konvenciók falait. Markos filmje egyáltalán nem jellegzetes mai magyar film, éppenséggel kéri a mai formai egyhangúságból és az ötletzápor ad valamelyes érdekességet a Tücsöknek. Helyenként a »vígjátéki téboly« szele csap ki a képsorokból, a képtelen szabadul el egyes jelenetekben, s veszi át a józan, egy az egyhez való reális ábrázolás helyét. Mégsem tudunk belefeledkezni egyik tótágas szatírabetébe sem; nem érezzük következetesnek egy groteszk-optikájú világszemlélet líráját. Sok az ötlet? Nem az a baj. Hanem az, hogy nem simulnak össze, nem rokonulnak egymáshoz. Látszik, hogy ki vannak találva.

Ez a szocialista Scampolo, parasztiba helyezett Kölyök nagyon is igyekszik tetszeni. S ebben a tettségvágyban kevés a mértéktartás, a művészi méltóság. Az ötletek sorra lélektelenné válnak. Hideg részvétlenség árad például az apa halála paródisztikus képsorából. Ez az expozíciós jelenet azt hivatott bemutatni, hogy a madárcsontú leány mennyire erős lélekben is, testben is. Édesapja összeesik a mezőn. A lány nem sír, nem jajong. Sokat szenvedett asszonyként, akit már megedzett az élet, felnyalabolja a súlyos testet, és hazaszállítja. Szép elképzelés. A filmben azonban detonáció hangja hallatszik, az apa mázsás teste, kirakati babaként dől el, porfelhő kavargó, mintha felrobbant volna a magot hintő paraszt.

Ha az apja holttestét száraz szemmel fuvarozó Tücsök túl érzelmes Markos Miklós ízlésének, akkor jogában áll elhagyni az elbeszélésnek ezt a motívumát. Jogában áll paródizálni is, de akkor Tücsöknek is ugyanabból a törvényű anyagból kell készülnie. Nem élhet egymás mellett esztétikailag büntetlenül egy — mondjuk — Swiftből gyúrt ember, és egy Tardosból

A Tücsök — Esztergályos Cecilia

készült leány. Továbbá: elfogadható a felrobbant apa groteszk jelenete, ha ítélkeznek buta halála felett az alkotók, ha mondanivalójuk van ezzel a képtelenné ható ötlettel. Így hal meg az, aki így és így élt — mondhatták volna. De nem ez volt a cél. A megoldás csak azért került bele a filmbe, mert vicces.

Vicces film a Tücsök, de nem igazi vígjáték. Ott van például a zöld házikó előtti fűbe-guggolás. Eredeti szülőhelyén, a francia filmekben mindig érzelmes feloldást ad. Itt, azonban, feszélyezően embertelen. Népszínműves kedélyeskedés jelentkezik ebben a motívumban. A hamis parasztok is gyakoriak a filmben. Kiss Manyi tragikomikus nője színészileg még a leghitelesebb, de belőle is árad a göregáborizmus. S nem a városból kirándult falu népieskedéséről van szó csupán. Ezek az adomákba pászoló parasztok emberileg sem hitelesek, nemcsak »parasztilag«.

Mindez összefügg a rendező nem túl választékos ízlésével. Szó se róla, lehet nevetni a filmen. Az is szinte bizonyos, hogy a siker sem marad el mellőle. De a nevelést többnyire mechanikus eszközökkel

Kiss Manyi, Pécsi Ildikó és Szirtes Ádám

váltja ki: cseréptörés, elbuktatás, ismételt lejtőn és lépcsőn való legurulás, földrepottyanás, részszegség, félszegség. Nevetünk, de valahogy nem szívből.

Markos Miklós képességeiről nem alkothatunk képet első munkája alapján. Néhány megoldása tehetséges, a filmjéből azonban inkább az derül ki, hogy még nagyon sokat kell tanulnia és érlelődnie. Nem is a technikai megvalósítással van baj. Azikorrekt. Talán kicsit túl sokat is játszik stopp-trükkökkel, alá- és föléforgatással s egyéb kameraeffektusokkal. Ez pedig azt az idejétmúlt, háború előtti vigjátéki iskolát idézi fel, amelynek hatása alatt áll a rendező.

A színészekről szólva meg kell mondanunk, hogy Psota Irént soha nem láttuk még ilyen hatástalannak. Az ő tehetségére vigyázni kell, csatornába vezetni, hasznos munka végzésére kényszeríteni, ellenkező esetben vad szeszélyességgel kanyarog és dühödten csapong. Nem mondhat-

nám, hogy szereposztási tévedés volt Psotára osztani Tücsök anyját, hiszen ő jellegzetesen körülhatárolhatatlan szerepkörű művész: naiva, komika, tragika, intrika, szubrett; semmi sem idegen tőle, ami emberi és azt hiszem, még növényi és ásványi tárgyakat is meg tud eleveníteni. De rendezni kell. Ugyanez a helyzet Sinkovits Imrével is, akinek van a filmben egy hosszúra nyúlt, briliáns szólószáma. Karvaly Pista részszegségét, medvejóságú, deliriumos szerelmi bánatát annyi színnel, leleménnyel, pontos megfigyeléssel és egyéni bájjal játssza el, hogy színpadon elbűvölő lenne. Itt túl harsányak az eszközei, felnagyított a mikája.

Herczenik Miklós tétova operatőri munkáján érezni, hogy nem tudta magáévá tenni a rendezői koncepciót. Láng István melodikus kísérőzenéje az álombetétek tréfáit változatosan emeli ki.

MOLNÁR GÁL PÉTER